

litate vestitum. Quod si vere gravissimi theologi dixerunt, physiologiam secuti, potentiam sequi ad esse, qui per se nihil est, quid magnopere per se possit? itaque divine littere hominem vocant meram vanitatem, idolum, mendacium, imaginem, umbraticam speciem et fugientem, rem videlicet inamissimam, uno verbo, nihil. Ex quo concluditur neminem in se prudenter fiduciam collocare posse, quod hic Job clara profitetur cum ait: « Ecce non est auxilium mihi in me; » sed neque in copia amicorum aut aliorum hominum officio, studio aut industria fidere oportere significat, cum subdit: « Et necessariū quoque mei recesserunt a me. » Praeclarum Davidis illud effatum est *Psal. lxx. 13*: « Quia vana salus hominis: » homo enim saepe in officio et amicitia languet, et obliviscitur, et contemnit, spernere frustratur, et quod vult nequit, et quaerit potius sua quam aliorum commoda; vanus est, vanitasque ipsa, denique facile emoriatur, et proinde est verissimum: « Quia vana salus hominis. »

« Audiunt haec, inquit S. Hieronymus in *Psal. lxx. 13*, qui spes suas in potentibus hominum vel in terrenarum divitiarum splendoribus ponunt: *Quia vana salus hominis*: » potentatus vocat magnorum virorum excellentem praestantiam, honorem, dignitatem, auctoritatem, late patentem et diffusam potentiam atque dominatum: principes enim clarique sapientia viri, quique magnificis opibus excellunt, vim magnam habent ad tenendum in voluntates commovendas, ut fiduciam in illis suam reponant; unde fit ut saepe multi dynastarum et optimatum gratiam pluris faciant, et maiora expectent ab illis bona quam a Deo. plusque spei in fideis collocent quam in summo et beneficentissimo Numine, a quo uno salus, iuxta illud regii Propheta *Psal. li. 9*: « Domini est salus, » quod eleganter ante oculos posuit D. Augustinus in *Psal. cxlv. 1*: « Dicatur homini in afflictione aliqua consubito: Est quidam homo mignus, per quem possis liberari: arripet, gaudet, erigitur: quod si dicatur illi: Liberet te Deus, quasi desperatione frigescit, » etc. Sic nimium contemnitur Deus, dum humani splendor favoris perstringit oculos, spesque boni perituri dilabatur, et rejecta potentissima a Dei manu ad iudicandum beandumque parata brachium suum homines carnem ponunt. Istius generis homines non dubitavit Jeremias cap. xvii. 5 gravissimo

Non in amicitia fidendum.

Vana salus hominis.

Homines passim in facie in hominibus ponunt, quam in Deo.

Maledictus homo qui confidit in hominibus.

verbo nominare *maledictus*: « Maledictus homo qui confidit in homine, » quem *ibid.* vers. 6 ait myrice in deserto simillimum, quae se non tollit in sublime, neque fructum abundantiam gaudet: est eum myrica, opinione veterum, portentis infertorum devota; quam Plinius arborem infelitem et religione damnatam vocat; quamque Hebraei symbolum esse volunt hominis abjecti et despicendi, qui in sordibus atque summa contempione haeret. Inde illud est hymnopaevi Regis *Psal. cx. 18*: « Respexit in orationem humi-

lum: » ubi in Hebraeo est in orationem myrica; sed maxime in hac arbore notatur illudenda sterilitas, quae nullo fructu hominum utilitati et iunctantati consulat: quare de illa subdit Vales *Jerem. xvii. 6*: « Et non videbit cum venerit bonum, » hoc est, imbre et caeli donis non fruetur; unde necesse est, ut confecta siccitate nullum fructum expectatione dignum efficiat.

Contra vero divine fiduciae bonum idem ipse Jeremias cap. xvii. vers. 4 coelesti afflatu et herico veluti cantu prosequitur, cum infima latetia delibutus in hunc modum exclamat vers. 7: « Benedictus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus; » subdit continuo de optabili et praedicando fructu: « Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas; et non timebit cum venerit aestus; et erit folium ejus viride, et in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. » O thesaurus divinae fiduciae immensus! in quibus plena et redundans cornucopia semper redundet: sim nimirum, si coever illos copiosius exponere. Qui diffidunt viribus suis, et prudentiae, et fallentibus hominum consiliis, atque in Domino spem loquant suam, arbores sunt *desolatae*; quae iuncta viriditate et perenni velut honore vestuntur; neque modo pulchrae sunt, et ad hominum commendationem decore atque amabiles, verum etiam ad communem utilitatem fructum ferunt; non timebunt si tentationes ingruant, si venerit aestus, si difficultates obijciantur; sicari non possunt, quas irrigua semper unda fovet Deus, unde efflorescunt in dies magis, atque ad inclyta facinora conficienda renovantur. Facit illa cum Deo conjunctio, quam pia fiducia conciliavit, ut humana imbecillitate superata, et disjectis impedimentis, feliciter multa faciant, quae alioquin per se nunquam potuissent efficere.

14. QUI TOLLIT AB AMICO SUO MISERICORDIAM, TIMOREM DOMINI DERELINQUIT. — Hic, inquit, qui amicum, cum illius dolorem aut juvando aut consolando levare debuissent, in afflictione deserunt, non tam erga amicum fidem quam Dei timere a dereliquisse ac prodidisse existimandi sunt: ungit hic amicos suos, quod acerbi in se fuerint, et eorum illiberalitatem et inclementiam exaggerat, quod ab illis eo prodatur et deserat articulo, in quo magis illorum desiderare poterat officium et fidem, quare illis eandem minatur rerum vicissitudinem, cum pietatis et benevolentiae officium prodiderint: ita Sanctius noster. *Timorem* autem hic, ut saepe fit, accipit pro religione cultuque Dei, quem nec revertetur nec novit quidem infidus in amicitia, maxime qui iacentem amicum non solatur, non juvat omnia quae potest ope, aut saltem non dolet. Hinc non absimilis est aurca illa S. Joannis evangelistae, dilectionis fraternae praecanis celeberrimi, sententia I *Epist. iii. 17*: « Qui habuerit substantiam hujus mundi, et vi-

Conf. des in deorb. ri fructi. fere as. similit.

Vers. 14. Solum et illiberalitatis arguitur.

Misericordia tribuatur visceribus in Scripturis.

Misericordia quid proprie sit.

Affectus commiserationis. Deo nobis inditus, non est per se virtus.

derit fratrem suum necesse habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? ubi notandum per viscera misericordiam proprie denotari; cui nomen *viscerum* in Scripturis passim attribuitur, ad significandam veram et ex intimo corde misericordiam; ad quam nos Apostolus adhortatur dicens *Coloss. iii. 12*: « Induite viscera misericordiae, » id est, ut Chrysostomus et Oecumenius interpretantur, *habetote affectum charitatis erga proximos; quasi nimirum patres prosequantur filios, quos ex suis generant visceribus*: sic etiam Deus, quia nos paterno est affectu prosequutus, habere viscera misericordiae perhibetur. Ut autem haec accuratius intelligantur, sciendum est *misericordiam* esse voluntatem subveniendi alterius calamitatibus et miseris, quae tunc vera est et perfecta, quando ex dilectione erga eum, cui subvenimus, procedit; solet tamen non semper ex dilectione alterius proficisci, sed ex quodam commiserationis affectu, quo pars inferior ac sensitiva in alterius calamitatibus afficitur. Quam quidem affectionem mirabilis providentia Deus indidit hominibus, ut aliis compatiantur; non quod haec sit per se virtus misericordiae, sed ut ea nos impellat ad subveniendum, quia non semper diligimus eos quorum miseremur: si enim diligeremus vehementer ut oportet, minime opus esset appetitus commiseratione. Qui ergo commiseratione moti subveniant indigentibus, magna ex parte sibi subveniunt, dum alteri subvenientes propriam minuunt commiserationem; atque haec est causa, cur potissimum huic virtuti misericordiae *viscera* nomen conjugamus: non enim dicimus *viscera* castitatis, justitiae aut humilitatis, sed *misericordiae*, quia haec particulari quodam corporeo et viscerum affectu excitatur; sicque intelligendum est illud Apostoli *Philip. ii. 1*: « Si qua viscera misericordiae in vobis, » id est, si qui commiseratio. Deus autem noster cum non habeat hanc commiserationis affectum, quia passionis expertus est, nec eo indiget, quia vehementissime amat nos; amor autem sit praecipua causa miserendi ac subveniendi; hinc quod in homine facit commiseratio cordis et viscerum, hoc in Deo ipso fecit amor et dilectio ejus ardentissima erga nos.

Ceterum advertendum est hanc commiserationem, quae in nobis actum misericordiae seu voluntatem alienam miseriam sublevandi procedere solet, virtutem non esse, sed ad virtutem impellere; at quando sequitur actum miserendi, quia scilicet voluntaria est, et is qui miseretur non tantum vult subvenire, sed etiam condolare, tunc esse virtutis effectum, et ex magna et perfectissima misericordia procedere, siquidem alterius calamitatem non tantum auferre, sed etiam in nos per commiserationem quandam transferre volumus: de hac locutus est D. Gregorius, *lib. XX Moral. cap. xxvi*, et ad haec viscera nos exhortatur Paulus dicens *Coloss. iii. 12*: « Induite

viscera misericordiae, » quae nimirum Deus etiam propter nos suscipere dignatus est: tanta enim ejus fuit misericordia, ut non solum subvenire, quod sola voluntate poterat, sed etiam calamitatem nostram magna ex parte in se suscipere voluerit; quod fieri non poterat nisi carne suscepta. Haec divine exponens Paulus *epist. ii. 4*: « Deus, inquit, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, quae dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo: » vere dives in misericordia abundans et superabundans, nam qui per *sola voluntatem* poterat subvenire (quod misericordiae solus est) voluit etiam per *commiserationem* id prestare carne suscepta, quod procedebat ex nimia charitate quae nos dilexit; quae recte dicitur *nimia*, quia plus quam necessarium erat contulit ad salutem: haec sunt « viscera misericordiae, in quibus visitavit nos oriens ex alto, » *Luc. i. 78*. O nimis et admiranda Dei charitas! quae induit viscera misericordiae propter nos; quibus sine his subvenire poterat; nec ad haec visceribus seu commiseratione praecedenti motus est, sed dilectio cum indui visceribus fecit. Hinc sancti verum materiam amiserunt praedicandae summae divinitatis atque amandae: D. Paulus velut in censu et patrimonio Numinis nihil videbat esse majus, nihil gloriosius, unde *optentissimum* appellari posset, unde abundantissimum divine misericordiae copiam vocat *Rom. ii. 4*, *deicitis bonitatis ejus*, ut hujus unius comparatione potentia illa miranda, et infinita pulchritudo, atque Dei virtutes immense, parca et restricta quodammodo esse videantur. Regius Vates cum in Deo considerando mentem figeret, quod saepius pro incredibili sua pietate faciebat, misericordiae luce perfusus undique radianti, nihil prope videbat aliud, vel suspiciebat; cumque gentiles vanitate illi transmatus suos latenter esse deos in leonem, in aurum, in florem, aliaque similia, ipse novum et inauditum genus metamorphoseos attulit, ut Deum in misericordiam versum diceret; et si olim Persarum magi Deo pro corpore lumen tribuerunt, proque anima veritatem, ipse pro corpore, proque vita et anima solam Deo misericordiam tribuit, unde suum Deum *misericordiam* suam indigit *Psal. lxxviii. 18*: « Deus meus, misericordia mea: » quare minime mirandum est in sacrosanctis oraculis nihil eoque ac misericordiam nobis commendari, cum ex ea salus, vita et beatitudo nostra dependat; cujus omnino expertus sit necesse est, qui proximo suo in angustiis constituto subvenire cum posset dereliquit. Hujusmodi inhumanitatem et misericordiae defectum in amicis suis Job reprehendit.

15. FRATRES MEI PRÆTERIERUNT ME, SICUT TORRENS QUI RAPTUM TRANSIT IN CONVALLIBUS. — Amicos suos arguit illiberalitatis, quod in eum id officii minus minime praestiterint, quod lex amicitiae postulabat; eosque confert cum torrentibus, qui

Dei in copiosus fuit in misericordia.

Deus dives in misericordia.

Misericordia. Dei propter virtutibus eius.

Deus vocat Deum misericordiam distinctam matrem.

Vers. 15. Amici illi cum torrente comparantur.

Non permanens in temporibus tribulationis.

multis quidem pluvius cadentibus aut nive lique-
scento exundant, estate tamen ita exarescent ut
penitus non appareant: ita et ipsi, cum Job dives
esset, et prospere illi cuncta succederent, in ejus
se emulicium vehementer insinuabant, suamque
ei operam ac studium prolixè pollicebantur; at
cum Job tanto miseriarum aestu urgeretur, non
solum amicorum operam non præsiterunt, sed
etiam ei molesti et acerbi exsiterunt. De hujus-
modi amicis Ecclesiasticus ait cap. vi, vers. 8 :
« Est amicus secundum tempus suum, et non
permanebit in die tribulationis : » id quod poetis
eliam tritum et decantatum :

Dum fueris felix multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila solus eris.

Id quod Poeta græcus uno versu expressit :

Ἀνδρῶν καλῶν πρόσθεντος ἐπέσοθ' φίλοις :
Fugiant amici quem fugit felicitas.

Quod alius adhuc brevis dixit :

Ἐρημὸς τῶν ἀδελφῶν ἰσορροπίας :
Solitarius est homo inopis.

Humana amicitia fallax.

O miseram et inivisam omnibus filiis hujus sæculi
paupertatem! Ceterum pro eo quod dicit: *Frater
mei praterierunt me*, alia lectio habet, *fratres mei
sefellierunt me*, q. d. Sicut iter agens viator hiemis
tempore torrentem in via offendit, copiam aquæ
multam, eamque dulcem et limpidam ferentem; dum
æstatis tempore isthæ iterum iter peragit, sit
fatigatus ad locum illum anhelat, et aquam
ex illo torrente abundantem sibi promittit; ve-
rum ubi accesserit, plane se spe frustratum cer-
uens, et alveum suum siccum inveniens, ait:
Fefellit me torrentis ille. Ita etiam Job adversitatis
tempore incidens in amicos, qui in prosperitate,
quando illorum opis minime egebat, torrentis co-
piam bonorum ipsi sponte obtulerant, ab iis
plane se destitutum et delusum reperit, ac des-
pectum; unde Septuaginta vertunt, *ὡς προσέειπεν
με εἰ ἐγγύστατον μου ὄπισθε γενηθήσεσσι δαπανῶν ἢ ὄπισθε κληρο-
νομίας. ὅτι με, ὡς ἔσπευον, ἐπιπροσέειπεν ὡς ἔσπευον
πρὸς με, ὡς ἔσπευον, ἐπιπροσέειπεν ὡς ἔσπευον*
*quam torrentis deficiens aut sicut fluctus transierunt
me*. Talis nimirum esse hominum amicitia, ut plu-
rimum fallax; at Dei amicitia fidelissima est. si-
quidem nullam in adversitate amicium deserit,
qui Jobum etiam ab omnibus derelictum, nisi
postea diceret, recepit, adjovit, reparavit, et non
solum ad pristinum statum reduxit, verum etiam
omnia illi bona restituit duplicata. Hoc igitur at-
tendendum quod in hominibus spem suam collocantes,
ab eis ambiciose honorari et promoveri querunt.

Vers. 16. Qui fa-
giant leviora
mala se-
pe fecer-
unt in
majora.

16. QUI TIMENT PRUINAM, IRRUET SUPER EOS NIX. —
Hæc sententia jam abili in proverbium, quo sig-
nificat serpenumero fieri ut in majora mala in-
cidant qui fugiunt leviora; tacite autem arguit
amicos suos, qui ab illo procul fugerant, ne quid
ab ejus ulceribus et pestilentis morbo dira conta-
gione contraherent: sed accidit illis multo aliter,

nam dum a contactu fugiunt laborantis amici,
in Dei iram, amicitia fideique proditoribus pre-
paratam, incurrerunt; quod perinde est, atque
si pruina declinantes in nivem insiderent, qua
multo nocentior est, et ab illa minus expedita
fuga.

Proptissime hic notatur *timor mundanus*, cum
quis damnum penamque ita metuit, ut eorum
vitandorum causa non dubitet sese magno et
inexpiabili scelere astringere, et divinam legem
violare; quem timorem propterea D. Basilus no-
minat *ἰσχυρὸν, hostilem seu inimicum*, et salutis op-
pugnatores, qui animæ atque vitæ insidiatur.
Regius Vates magno illum affectu repudiabat, et
deprecabatur, dum apud Deum sic contendit
Psal. LXIII, 2: « A timore inimici eripe animam
meam, » ut *ibid.* etiam notat idem clarissimus
et eruditissimus Pontifex, e ejus mente paulo
diceretur clarius: « A timore inimico (vel hostili,
qui nimirum gratiæ vitam et jugulum pelit) eripe
animam meam. » Alio in loco miseratur eorum
hominum genus, quos hic perduellis fedam in
labem et perniciem induxit, *Psal. XIII, 9*:
« Illic trepidaverunt timore ubi non erat timor; »
et paulo ante dixerat: « Non est timor Dei ante
oculos eorum: » nimirum alia potius omnia
quam Deum metuunt; unde necesse est ut sepe
vano et flagitioso timore commoveantur. In hæc
classe plurimi sunt in orbe terrarum, qui dum for-
midant, ne ambitionis suæ fructus spoliarent, ne
frustrantur insignium spe commodorum et sperata
voluptate, neve opes minuantur, dum dedecus in-
famiamque metuant, et imperiti vulgi rumores
et sermones, deserto atque postposito Numinis
metu, indignis se facinoribus perfidiose contami-
nant atque pollutant, in quos illud convenit Aristote-
lensis lib. III *Ethic.* cap. xi, *πολλὰ κατὰ τὸν πόλεμον, ὁ
belli esse (vita nos dicamus) terrores inanes mul-
tos*; quod in minutum, et abjectum et inanissimis
mundi opinionibus victum animum referunt sapientes:
itaque ille idem lib. VII *Polit.* cap. i, ait
esse quosdam qui metuunt *καταπραγματίας φωνάς, ὀρ-
cumvolitantibus muscas*, in quibus nulla nimirum
sit animi fortitudo atque virtus. Quod etiam com-
mune fuit Academicis judicium, in qua, teste Slo-
hæo *Ethic.* cap. iv, docebatur: Qui timet omnia,
etiam τὴν σκιά, *umbraam suam, ἀγὼν καὶ δάκρυ, ἰ-
gnævum et meliculosum appellandum*. In Evange-
lio *Matth.* viii, 26, Christus *medicæ fidei homines*,
qui fracto animo degeneres, vocat discipulos, qui
presente Filio Dei, de cuius opæ atque presidio
securi esse debuissent, in coorta sæva tempestate,
ut in certo et inevitabili naufragio exhorrescebant,
in cuius rei contemplatione Basilus Seleuciæ
pontifex *Orat.* 22, de importuno illo metu exclam-
at: « Infidelitatis argumentum est timor: » nimi-
rum qui se potius in difficillimis rebus atque me-
tuendis quam Deum videt et considerat, nec ullam
capit christiano pectore dignam constantiam, et
in rupis sæpe timores inanissimosque labitur,

Timor mundanus nix.

Timor insignium quis?

Timor inanis quis?

Inforti-
natus ti-
mor sig-
num ad
infideli-
tatem.

Timor supervacuo in iure?

Atque hunc eundem mundanum timorem su-
pervacuum Jura dicerent, quem censoria velut
virgula notant et puniunt; nec sufficere pronun-
tiant ut excusari homines possint, et beneficio
legum juvari; sic cum aiunt pretoris edicto ad-
juvari illos, qui metus causa abfuisent, provi-
dentissime addunt ex quibus causis: « Si non
supervacuo timore deterriti abfuisent; » et lege
consequenti dicitur non sufficere quolibet terrore
adductum timuisse, sed hujus rei disquisitionem
ad iudicem pertinere. Unde meo iudicio regula
ea juris manavit. *De Reg. Juris* lib. CLXXXIV:
« Timoris vani justa excusatio non est. » In cœ-
lesti quidem foro et divina curia mundani timo-
ris nulla justa excusatio est, ut non sit mirum
ut gravissime acerbissimeque illi puniantur, qui
vanissimo timore delusi, ne leve damnum in-
commodumque sentiant, Dei legem volunta-
temque abjecerunt: fit enim sæpe Dei provi-
dentia, ut illud ipsum, quod magnopere stulla
et impia contentione refugiebant, illis eveniat,
et quidem inexpectatis incommodis et ignominia
cumulatam; itaque dicunt vel inviti cum Jobo
cap. iii, vers. 25: « Timor quem timebam evenit
mihi: » aut quod hoc loco in arcanis symbolis
suis posuit: « Qui timet inuani, irruet super
eos nix. » Calorem deinde interitum eorum in
eadem metaphora persistens exponit.

Vers. 17.

17. TEMPORE QUO FUERINT DISSIPATI PERIBUNT: ET
UT INCALUIT SOLVENTUR DE LOCO SUO. — Sicut,
inquit, nix et matutinus humor in pruina con-
cretus, ubi sol incaluerit liquescunt et evanes-
cunt, neque in locis, in quibus candicarunt an-
tea, amplius inveniuntur; et sicut torrens etiam
æstatis ardore ustus siccatur et perit: eodem
modo timidi illi et immisericordes, qui quam
poterant et debebant open amico extrema pa-
tientiam non tulerunt, ab æstu et fervore divine
indignationis ac pœnæ tunc subito solventur, et
peribunt de loco suo, gloria et felicitate. Sep-
tuaginta hæc aliter legunt, et ipsimet Jobo ac-
commodant in hunc modum, *ἐπιπέσει τὸν
νῦν ἐπιπεπρωμένον με ὄπισθε χιόν ἢ κρηστολλοὺς πεπηγὸς
καθὼς τακτοῖσα θέματα γενόμενος οὐκ ἐπεγνώθη ἐπερ τὸ
ὄψω κατὰ κρηστολλοὺς ἐπὶ πάντων, οὐκ ἐπεγνώθη με, νῦν
ἐπιπέσει super me sicut nix aut gelu concretum*.
*Quemadmodum quod liquefactum est calore exortum
non cognatum est quod erat: ita et ego derelictus
sum ab omnibus; quæ verba S. Chrysostomus in
Caten. sic explicat, quasi Job ipse suam doleat
vicem et subitam mutationem, qualem subit
pruina vel nix, quæ repente ad Austri flatum aut
solis calore solvuntur: sic nimirum ipse prius
amicis opibusque potens, domi forisque incoltus
et enarus, omnium repente perdidit, familiam, ami-
cos, bonum et amabile nomen, speciem et totum
ferme corpus: neque quidquam ferme relictum
est præter miseram animam.*

Fantasticum pro-

Tropologie S. Gregorius lib. VII *Moral.* cap.
xi, locum hunc exponit de iis peccatoribus, qui

penitentiam nimis procrastinant, et in finem us-
que vitæ differunt: tales enim *Psal. i, 4*, « tem-
pore quo fuerint dissipati, » id est sub tempus
mortis, quando terrena omnia dissipantur, vel
audito solum mortis nuntio, exanimabuntur, et
« peribunt, facti tanquam pulvis, quem projicit
ventus a facie terre: » impii enim cum nullum
habeant humorem virtutis, quo continentur et
constringantur, instar pulveris omni vento erro-
ris circumferuntur, et perversis suis opinionibus
distrahuntur, et quasi ad nihilum rediguntur, ac
si amplius futuri non essent post mortem. « Et
ut incaluerit » furor Domini magnus ad vindic-
tam impiorum accensus, irati iudicis faciem sus-
tinere minime valentes, præ timore « solventur
de loco suo, » et ad nutum æstantius oculi ejus
diffluent, liquefient et abscescent: « quos enim,
inquit Gregorius, presentis vite sollicitudo ordi-
nat, amissio dissipat, et tunc etiam exterius per-
eunt, qui intus dudum æterna negligendo pe-
rierunt, de quibus recte additur: *Et ut incaluerit
solventur de loco suo*. Iniquis enim quisque cum
incaluerit de loco suo solventur, quia iudicio in-
time districtioris approprinquans, cum jam per
cognitionem pene fervere cœperit, ab ea, cui
dudum inhaeserat, carnis sue delectatione sepa-
ratur: tunc mens æstat, et infructuose ponit-
entiæ se ignibus inflammat, duci ad suppli-
cium timet, presentem vitam ex desiderio reti-
net; sed de loco suo solvitur, quia oblectamenta
carnis deserens ejus duritia per obprobrium li-
quatur.

Hæc scilicet est sors impiorum et pars calicis
eorum, inquit regius Propheta *Psal. LXXV*,
cum exurgit in iudicio Dominus; illicio « dissi-
pentur inimici ejus: et sicut deficit fumus defi-
ciant: sicut deficit cera a facie ignis sic pereant
peccatores a facie Dei: » nequaquam enim ira-
tum Numen videre sustinent, sed vel solo ejus
aspectu impii percelluntur, et præ nimia conster-
natione animi deficient, ac penitus abolentur
instar fumii, qui in nihilum redigitur; vel instar
cæræ, quæ igni apposita colliguescit ac perit.
Hanc furiæ cæræque similitudinem expendens
S. Hilarius ad prædictum Psalmi locum sic eam-
dem illustrat: « Fumus, inquit, cum emeris-
set licet globosus et crassus, tamen paulatim ille
deficit abluturque, ne existet; et in conspectu ignis
cera sic liquescit, ut non sit; fumo quidem in
igne per levitatem sui tenuitateque dilapso,
cera autem vi et calore ignis assumpta; quæ in-
firmæ ipsa per se naturæ potioris diripiatur ar-
dore. Hæc in modum omnis iniquorum potestas
ab igne Dei, id est Dei iudicio, liquescit. » Eo-
dem hic sensu accipit illud: « Et ut incaluerit
solventur de loco suo; » ut vere in illos quæret
illud, quod de iniquo similiter dicit *Psalmo*
græphus ait Psal. xxxvi, 41: « Querens locum ejus,
et non invenies, » id quod ante ipsum Job dix-
erat cap. vii, vers. 10: « Nec cognosceret eum am-

crasti-
mantes in
die pe-
rent.

Impii et
fumi
et
cera da-
scent
et liques-
cent a
iudicio
Dei.

plus locum ejus; » quod vide sequenti cap. vers. 10 explicatum.

Ver. 13. Fictoria amicum involute sunt semite.

18. INVOLUTE SUNT SEMITE GRESSUUM EORUM: AMBITABUNT IN VACUUM, ET PERIBUNT. — Invehitur adhuc in fallaces illos et infidos amicos, quorum involute sunt et flexuose viae, id est actiones, multis simulationibus et dolis intricate; quibus nihil promovetur, et tandem inauspicato fine desinunt, et aeterna damnatione se involvunt: tales Scriptura divina Eccl. 1, 13, *ceciat, obliquos et obtortos appellare solet*; Salomon etiam *desertores, carcos et distortos*, quorum mores plane Jobi moribus contrarii sunt, cujus candidae et ingenuae simplicitati repugnant. Et forte Jobum intuebatur ut magistrum divinorum emulatur Pythagoras, cum in aureis symbolis illud posuit, *ἢ ἴθα πᾶ ἴθα, in via ne scindito*: simplicitatem et veritatem sectandam monet in vita tanquam in via, nam fraus, dissimulatio et mendacium est *πολυπλοῦν, multipliciter scissum atque lacerum*; unde is qui simulationibus et fraudibus utitur, vulgo *duplex* appellatur, de quo D. Jacobus *Epist. 1, 8*: « Vir, inquit, duplex animo incostans est in omnibus viis suis: » cui quid impendat mali Ecclesiastici auctor, cap. 1, vers. 14, divino affatu providit, cum horribile vae denuntiavit: « Vae duplice corde; » illud vae rei gravitatem, et diris jam devotum caput suppliciaque significat: est enim scelus Deo invisum, qui summa veritas est, quae simulatione convellitur; est et infestum hominibus, cum fides, et mutua inter se communicatio eandemque tollatur: itaque Plato in *II pp. min.* laudat hoc magni Poetae votum, IX *Itad.* vers. 312:

Ἐχθρὸς γὰρ περ νῦνός τις ἄλλοιο πύργου, Ὅτι γ' ἔστιν αὐτῷ κατὰ τὸ ἔργον, ἄλλο δὲ ἔργον: ἰνίμενος σὶ ἴλε μὴ αὐτὸ μίμος ἕως ὅρι πορτὸ, qui aliud in praeordis agit, aliud vero loquitur.

Capre, ut notat Plinius lib. VIII, cap. L, lambunt arbores, et lambendo exsiccant; et cum illas osculari videantur occultum venenum infundunt, quo pereunt: sic nonnullos ore blando velut suaviari et vim amoris exprimere putes, cum deestabili quadam machinatione insidias ponant, et nocere velint. Apostoli *διπλοῦν, duplices animo* nominare solent, ut *paul. Jac. 1, 8, et Const. Apost.*, quod idem est cum *duplice corde*; quasi duas animi cellas haberent, in quarum una recitudo atque veritas; in alia fraus, mendacium perfidiaque versetur.

Spiritus sanctus effudit.

Hoc genus hominum damnant in primis sacerdotum codicum oracula, in iisque Dei voces granditer et magni ce resonantes: « Spiritus Sanctus disciplinae effugiet fictum, » ait Sapiens *Sup. 1, 3*: *fatum disciplinae* vocat simulationem erudito artificio et multicoloratam, ad quam improbe concinnandam velut doctrina quadam solertiaeque studii adhibetur, quae non potest non perniciosa videri. Non amat falsum auctor

veritatis: « Adulterium est apud illum omne quod fingitur, » inquit Tertullianus lib. *De Spect.* cap. XXIII; Clemens quoque Alexandrinus lib. III *Paedag.* cap. III, fieri posse negat ut quis animam habeat *ἀδελφὸν, veram*, qui caput, inquit, habet *ἀδελφόν, adulterinum*, cetum videlicet os atque simulatum. Neque minus perpicuum est quid humana jura de illo eodem pronuncient, perit enim ad dolum malum, qui justitiae est deonestamentum: ubicumque *ἴσεται* boni viri nomen commaculat, christiane simplicitati opponitur. Itaque *τ. lib. I De Dol. malo*, definiunt dolum malum jurisconsulti: *Machinationem quandam aeternis desipiendi causa, cum aliud simulatur, et aliud agitur*; quae cum pestis longe perniciosissima esse videatur, multae excogitatae sunt leges ad eam coerendam, quae velant quidquam sanctum et ratum esse, quod dolo malo et simulatione sit confectum. Non profero plura ex Jure, cum plurimarum legum justissimis aculeis dolus malus passim agitur, fallacia puniatur: communis quoque notio omnium sensus ab omni aeo satis vidit eam fraudem simulatorem esse improbandam, ut indignam bono viro, et e moribus eliminandam; maxime inter christianos, quibus nihil affectatum, improbe fictum et simulatum esse debet.

Dolum malum jura prohibent.

Tropologicae S. Gregorius lib. VII *Moral.* cap. XI, locum hunc de reprobis exponit, « quorum involute sunt semite gressuum eorum; qui recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta sepe mala replicantur; et quasi extra se tensi ad semetipsos per circuitum redeunt; qui bona quidem cupiunt, sed a malis nequaquam recedunt. » Alludere videtur ad illud *Psalm. XI, 9*: « Impii in circuitu ambulat; » de quibus item *Isaia ait cap. LIX, 8*: « Semitae eorum incurvae sunt in eis: » vitia enim et passiones sunt illic volubiles rote, in quibus impiorum animae tanquam Ixiones continua rotatione volvuntur. « Ceterum quid omni suo laborioso circuitu proficiunt, qui nihil secum de fructu sui laboris portant? Alius namque adipiscendis honoribus desudat; alius multiplicandis facultatibus aestuat; alius promerendis laudibus anhelat; sed quia cuncta haec quisque moriens deserit, labores in vacuum perdit, quia secum ante Judicem nihil tulit: » quo quid iudicibus dici potest? Si ex ludis ad nos per mare navigans quis auro et argento dives properaret, et post totius maris cursum in portu naufragium pateretur; nonne miserum illum affirmares, et in vacuum apud Indos laborasse divitiis accumulando? Id utique omnino contingit divitibus hujus saeculi: anhelant enim ad haec mundi bona conquirenda et acquirenda; cum tamen in fine vite quando alterius vite portum jamjam ingrediuntur, omnia quae hic acquisierant amittant. O infelix labor totius vite! omiserunt miseri pro bonis aeternis laborare, ut temporalia acquirerent, et tunc simul et temporali-

Improbum labor in vanum perit.

bus et aeternis destituuntur: *temporalibus* quidem, quia haec omnia tollit mors; *aeternis* vero, quia nihil eorum negotiati sunt, quapropter misere perierunt. Porro haec verba quoque imperfectos christianos et religiosos pungunt, adurunt frugescentes et ignavos, qui vana reverentia hominum, aut levissimo timore difficultatis, quae omnes virtutes reddit pretiosissimas, in magna deficiunt negligentiae frigus, ut periculum aliquando sit ne excidant loco suo: hi siquidem sunt, quorum involute sunt semitae, qui non progrediuntur quantumvis gradiantur; qui non magis eunt quam redeunt; qui simul ac procedunt statim revertuntur; qui vix convertuntur, cum facillime revertuntur; qui perambulant in vacuum, cum tantummodo recurrant quantum ecurrerunt, replicantes in semetipsos eodem saeculi mores, easdem imperfectiones; quorum semitae merito dicuntur *involute*, quia, ut S. Gregorius dixit, « omne quod involvitur in semetipsum replicatur, » non aliter quam equus cum in gyrum ducitur, aut cum trochum circumagitant pueri. Tres autem causas tepiditatis invenio juxta S. Gregorium, sive triplex tepidorum genus, qui involutis semper semitis potius regrediuntur, quam iter aggrediuntur vitulis: *primum* genus eorum qui optimis desideriis nutriti, nullum aut pauca opere complent, cum omnia valent; *alterum* genus est, quorum desideria ipsa in integrum deficiunt; *tertium* genus medium inter duo dicta intercedit, eorum scilicet, qui quaedam volunt, quaedam nolunt; neque tantum operibus ipsis claudicant, sed et votis, de quibus vide S. Gregorium lib. VII *Moral.* cap. XII.

Imperfectorum semitae involute.

19. CONSIDERATE SEMITAS THEMA, ITINERA SABA, ET EXPECTATE PAULISPER. — Superiori versu falsorum amicorum atque hominum impiorum *gressus*, id est conversationem, multis simulationibus, dolis et deceptionibus implexam atque involutam esse pronuntiaverat; quibus ipsi tandem dolorum et fraudum architecti, propriis irretiti laqueis, male pereunt; nunc Themanorum et Sabeorum, ut pole Eliphazo sociisque notissimorum, ac subditorum exemplo rem confirmaturus, rogat ut illorum *semitas*, id est actiones, et *itinerata*, id est negociandi et conversandi rationes, sedulo considerent, et inspiciant; quemque tandem omnes illorum circumventiones et fallaciae finem habituras sint attendant. Occulte autem hic ipsamet Eliphazum taxat, qui *τῶν* Themanites, seu rex Themanorum, et socium ejus Sopharem, qui erat rex Ammonitarum, seu Naamathaeorum urbis primariae, non admodum a Saba distantis; quo tacite perstringit, et violatè arguit amicitiae, quod sibi in tanta necessitate constituto minime opitularentur; atque hic mihi videtur genius hujus loci sensus, qui optimam cum praecedentibus et sequentibus connexionem habet, in qua querenda plurimi interpretes multum laborant, et se torquent. Idem igitur est ac si Job diceret: Ut

te, o Eliphaz, et socios tuos violati juris amicitiae et prodivae humanitatis reos agam, non nullis aliunde accersitis opus est argumentis aut testimoniis; vosmetipsos duntaxat inspicite atque actiones vestras, modumque procedendi vestrum, quem mecum tenuistis, paulisper attendite, atque ipsomet vestro ipsorum calculo, si modo equi esse iudices velitis, vos ipsos condemnabitis, et violatè reos amicitiae pronuntiabitur ad vestram confusionem.

Tropologicae locum hunc pro remedio tepiditatis exponit Nierenbergius noster lib. VI *Asect. doct. 5, cap. LXVIII*: Postquam enim, inquit, tepiditatis morbum et pericula significavit Job, nunc medelam adhibet, et salutare porrigit pharmacum. Quod tandem remedium? hoc quidem maximum, considerare ipsos tepidos, eorumdem miseriam et villitatem, hoc satis putavit ut omnem cordis languorem, omnem animi torporem deponeremus, ne similes is essemus, et in aliena vita nostram formidaremus; sicut Salomon contemplantis miseriam et paupertatem tepidi exemplo tantum malum exhorruit *Prov. XXIV, 30*: « Per agrum, inquit, hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti: et ecce totum repleverant urticae, et operuerant superficiem ejus spinae, et materia lapidum destructa erat: quod cum vidissem posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam: » stupuit conspiciat desolationem quam vidit in rebus ignavi et negligentis, quem merito *stultum* vocat; doctusque alieno exemplo propositus sollicitè et strenue res suas curare. Quod si pigritia rerum temporalium sic commovit regem locuplestissimum, ut diligenter sua procuraret timens paupertatem, ad quam trahere solet pigros; negligentiam spiritualium bonorum multo magis formidare nos pauperum debemus: quapropter merito S. Job idem quod Salomon pro temporalibus fecit nos jubet pro spiritualibus facere, monens ut animum ad tepidos vertamus, eorumque miseriam perpendamus, ut caveamus id esse quod pavemus: « Considerate, inquit, semitas Thema, itinera Saba, et expectate paulisper: » « Thema quippe, teste Gregorio lib. VII *Moral.* cap. XIV, *auster*; Saba autem *rete* interpretatur. » Quid hic per *austrum*, qui afflata leporibus membra dissolvit, nisi fluxa vivendi remissio; quid per *rete*, nisi actionis obligatio demonstratur? qui enim dissoluta mente ea quae terrena sunt appetunt, nec gressu libero ad Deum pergunt, ipsi se suis inordinatis conatibus ligant; cumque se fluxus conversationis suae actibus implicent, quasi remansuros in retis vinculis pedes ponunt. Bene autem tepidorum facta describens Job considerare haec admonet: « quia, ut inquit *id.* S. Gregorius, perversa agendo diligitur; sed haec visa in aliis judicamus, et quae in nobis minus dijudicanda credimus, quam sint turpia in aliorum actibus cognoscimus: si que fit ut ad seipsam mens redeat, et agere quod repro-

Hemadum tepiditatis est considerare mala ipsius.

Job Eliphazum et socios arguit amicitiae violatè.

hendit erubescat, quasi enim a speculo fœda facies displicet, cum mens a vita simili in seipsa quod averteret videt.

20. CONFUSI SUNT, QUIA SPERAVI : VENERUNT QUOQUE USQUE AD ME, ET PUDORE COOPERITI SUNT. — Pergit adhuc carpere infidelitatem amicorum suorum ipsum in ea necessitate desererunt, a quibus in tanta calamitate opem et solatium merito sperare debuisset; sed postquam ad visendum eum accesserant, præ pudore et confusione amicitiam probebant, et humanitatis jura turpiter violabant. Septuaginta hunc et præcedentem versus nonnihil aliter interpretantur dicentes, *ὄρα ἔδωκε Θεοῦ ἰσχυρῶς, ἀπράξιας ὄρα δὲ διόρτορες. καὶ ἀλογίῳ ἐπελάττεισαν ἐπὶ τῷ πόθει καὶ χρεῖσιν πεποθεῖτες, vias The-manorum videte, semitas Sabæorum intuentes; et confusionem debebant qui in civitatibus et pecuniis confidebant. Ubi videtur esse synecdoche, quia The-manos et Sabæos ponat pro toto genere eorum qui mercaturam exercent; conjungiturque eum eo quod vers. 18, ex versione Septuaginta interpretum dixerat, *καταλίθητε τὸν πόθει καὶ τῶν κερῶν ἐνὸς ἡμεῶν, derelictus sum ab omnibus: perii autem et casus de dono mea factus sum*: id Stunica sic exponit, q. d. Ex me exitum eorum discite qui divitum comparandis incumbunt, ponuntque suas salutis spem in opibus et urbibus quas possident, hoc est, in me uno appareat fallaces esse divitias. Chaldaus videtur, *confusi sunt qui speraverunt in idolis suis*; significans spem omnem extra Deum inanem esse ac fallacem; verum cum Job nunquam in idolis aut divitiis, sed in solo Deo spem omnem suam collocaverit, hic sensus minime est litteralis, sed is quem ante tradidimus, quo amici violatè arguit amicitia, uti sequentia manifestè declarant.*

Vers. 21. Arguit tres amicos inhumane.

21. NUNC VENISTIS : ET MODO VIDENTES FLAGAM MEAM TIMETIS. — Modo ad presentes tres amicos directe dirigit sermonem suum dicens : Vos, o tres amici mei, Eliphaz, Baldad et Sophar, recens quidem ad me accessistis, sed nunc intuentes cladem meam præ pudore et horrore me aver-samini : quid igitur mirum si alii, vel quia sump-tus in mea salute procuranda facere recusant, aut quia aliquid a pestilentis morbi contagione metunt, non accedant, cum vos ipsi viri principes, quos inter omnium sapientie nomen maxime commendat, a mea plaga aliquod timeatis le-thale contagium, aut vestrarum facultatum in amico fovendo liberale dispendium : ita Sanctus noster cum D. Thoma. Septuaginta reddunt hoc modo, *ἀπὸ δὲ καὶ τῆς ἐπιπέσει πρὸς ἀνελπίστους : ὄρα θῶνα; τὸ ἐμὴν τραύμα φοβήθητε, nunc autem et vos insurrexistis in me sine misericordia : itaque videntes vulnus meum time-te, q. d. Hoc potius timendum vobis esset, ne immisericoordes in me sitis, quam ne vobis ego sirri oneri : si enim omnis qui peccat vexatur ærumnis, atque ex me hujus rei argu-mentum petitis; ergo et vobis quoque timen-dum est, ne ob immisericoordiam vestram, quam*

modo exhibitis, a Deo gravius puniamini. Viden-tur autem tres amici isti duo potissimum propo-tere timuisse, primo, ne scilicet consortes crimi-num, quibus Jobum obstringi cœderiderant, puta-rentur; vel certe ne minus inculpati viderentur, si homini opinione ipsorum flagitioso faverent. Secundo, ne illis officium amicitie nimis magno constaret : nam vir clarissimus Jobus, si cum eo pro generis et virtutis celsitudine ageretur, magna pecunie vi, labore multo, et repetitis regum officiis tractandus, et e fimelo in locum tanto viro dignum educendus esset : quæ expositio cum sequentibus optime cohaeret.

22 et 23. NUMQUID DIXI : AFFERTE MIHI, ET DE VERS. 22 SUBSTANTIA VESTRA DONATE MIHI? VEL : LIBERATE ME DE MANU HOSTIS, ET DE MANU ROBUSTORUM ERUITE ME? — Non obscure amicos suos notat avaritiam, quasi timerint suis facultatibus extremam illius inopiam sublevare, propterea dicit : Non est quod timeatis, ne morbus hic meus diraque nec-cessitas quidquam de vestris facultatibus exhauriat, cum nunquam a vobis neque prius in flo-rente, neque nunc in afflictâ fortuna aliquid exegerim, neque ut de vestris rebus aliquid prebe-retis indigenti, neque ut tunc mihi ferretis auxilium, cum viderem a divitibus armata manu vel etiam ab hostili acie periculum impendere. *Hostes et robustos* forte intelligit Sabæos et Chal-dæos, qui ejus fortunam invaserant, et in prædam abduxerant, ut capite primo narratum est, vel forte *hostes et robustos* appellat calamitatem et to-tam miseriam suam; de qua etiam cap. xxx, 41 ita locutus est : « Pharetram suam aperuit, et affli-xit me, et frenum posuit in os meum. Dissipa-verunt ilinera mea, insidiati sunt mihi, et præva-luerunt, et non fuit qui ferret auxilium. » In quo vehementer elucet et se prodit ingens animi ma-gnitudo Jobi, quæ in tantis jactoris gravissimis-que incommodis adduci non potuit, ut ab alio quam a Deo opem auxiliumque postularet. Quo animo Ecclesia et ejus prestantissimi duces om-nes christianos et Deo deditos viros esse optant, quando cum adversa conflictantur fortuna, et multos iniquos homines infestos habent, ut aucto-ris est Zacharias, cap. xii, 5, de bellis Ecclesie verba faciens : « Et dicent, inquit, duces Juda in corde suo : Confortentur mihi habitatores Je-rusalem in Domino exercituum Deo eorum; » id est solo Deo et sanctis ejus nitantur, et ab alio nemine presidium querant : « quia vana salus hominis, » ut Psalmographus canit *Psalm. lxx, 43*, qui creber est in vada illa et stulta in homi-nibus fiducia amolienda, et aliquando quidem generalitè negat spem in homine collocandam; aliquando vero nomina discretè principum, in quibus plus periculi videbatur, dicens *Psalm. cxvii, 9* : « Bonum est sperare in Domino quam sperare in principibus : » ubi stylo Hebræorum, qui comparativo carent, bonum idem est quod melius, et ita veritè S. Hieronymus. Idem iterum

Corrupti Job timeant illi optulisti.

22 et 23. NUMQUID DIXI : AFFERTE MIHI, ET DE VERS. 22 SUBSTANTIA VESTRA DONATE MIHI? VEL : LIBERATE ME DE MANU HOSTIS, ET DE MANU ROBUSTORUM ERUITE ME?

Job amicitiam ab illis impetiam optulisti.

In solo Deo sperandi.

inculcat his verbis *Psalm. cxlv, iii* : « Nolite con-fidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus : » per principes intelligit, ut Septuaginta vertunt, *ἄρχοντας*, omnes dignitate et auctoritate præcellentes, qui jus in alios obti-nent. Ad hujusmodi homines qui inferioris sunt nocte facilitate adhaerescunt, eos venertur, eos colunt, ob potentiam, decus, opes, et gratiam ac juvandum potestatem; illos demereri omni genere officiorum conaxatur, eisdem serviunt et adulan-ter, neque timent eorundem causa divinam sepe legem imple et indigne violare; quod qui faciunt, in divinis litteris *ἀδελφάτοις καὶ ἀγαπαιστοῖς, hominibus placentes* nominantur; quorum Deus ossa dissi-pat, ut idem regius Vates canit *Psalm. lvi, 6* : « Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui homi-nibus placent. » Intelligit autem illos, qui in gra-tiam hominum Dei metum deserunt, et religio-nem dissimulant : sumit nempe homines in ma-lum pro vanis, carnalibus, mundanis, de quibus Apostolus ait *Galat. i, 10* : « An quero hominibus placere? si adhuc hominibus placerem Christi servus non essem : » homo enim suapte natura, nisi Spiritu Sancto ducatur, quid aliud quam vanitas, et, ut loquitur Scriptura, caro et sangui-s est? *Ossa igitur eorum*, hoc est, vis atque ro-bur omne concidit; animi virtus, quæ velut ossa pietatem et conjugæ religionem sustentat, confringitur; verum non talis fuit Job, cujus erat solus Deus fiducia ejus; qui tantum abfuit, ut hominibus placere vellet, aut in principibus et filiis hominum confideret, ut ne in extrema quidem rerum omnium penuria quidquam ab ipsis, quo inopiam suam sublevaret, subsidii, vel quo hostilem exercitum arceret ac propulsa-ret, presidii postularit; sed nec verbulo ipsis adulari aut ad os loqui visus sit unquam; quin imo e contra fortissime semper veritatem defen-dit, et illorum errores liberrime refutavit. Unde subdit :

Non sperandum in principibus aut filiis hominum.

Αὐτοὶ πρὸς τὸν κύριον.

Malum est hominibus placere; studium.

Job ab omnibus hominibus placere; studio alienissimus.

Boni viri argui non timent.

Malitiosus non timet lucem.

lucem? quare videri vel ab amicissimis erubescit, nisi quia se peccato turpem videt, et suam fœditatem ab aliis timet agnosci? hinc, *Genes. iii, 8*, Adam a facie Domini venientis absconditur, ne qui pulcher conditus est, ab eo qui ipsum creavit non jam gratia formosus, sed inobedi-entia delicto turpis et deformis videatur; nine *II Reg. xii, 14*, David tot ambagibus adulterium suum celare contendit, quia semelipsum regem ama-bilem ac venerandum propter peccatum turpem et abominabilem judicavit. « Qui autem facta veritatem venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta : » lux enim opus bonum, juxta divinum præceptum, et legem esse factum ostendit; hinc qui bene vult operari venit ad lucem, ut per eam cognoscatur opera sua recte et secundum Deum esse facta. Ita experientia docet eos qui bene agere student libenter amplecti doctrinam veritatis, per quam intelligant se recte et secundum Deum operari : Dei enim doctrina, quæ mala quæque bona sint opera, et quæ secundum Dei voluntatem, quæ vero contra eandem sint perfectæ tradit. Job itaque tanquam veritatis amans secundum legem Dei instrui mi-nime recusat; sed cum illi, qui ipsum arguere satagebant, ab ipsa veritate toto, ut dicitur, celo aberrarent, merito subjungit :

23. QUARE DETRAXISTIS SERMONIBUS VERITATIS, CUM VERS. 23.

E VOBIS NULLUS SIT QUI POSSIT ARGUERE ME? — id est, cur reprehenditis verba mea, quæ de humana vita feci, illam improbando, cum verissima sint, nec aliter rem habere ab ullo demonstrari possit? Perstat in sententia sua; ex quo etiam vera fuisse cognoscitur et viri gravis constantia declaratur, qui nullo modo a veritate abduci se patitur : in Hebræo est *מַה אֶכְרִי וְאֶכְרִי מִכָּה, ma nihersu imre toser*, quod Hebræi exponunt, *quam forma sunt eloquia recta*, quæ nimirum se per seipsa defendunt, et a nemine refelli possunt. Porro verbum *arguere* non significat hoc loco reprehendere, sed arguere et ratione convincere et probare : sic dicitur *Joan. xvi, 8* : « Arguet mundum de peccato, » et *1 Tim. 1, 9* : « Potens sit eos qui contradicunt arguere : » sic etiam apud profanos auctores sumitur, ut videre est in Aristotele, *De Elench.*, verbum enim grecum id significat; aliquo clarum est Jobum per injuriam et contra rationem gra-viter ab eis increpitum fuisse, aliquoties etiam redintegrato bello, ut ex totius libri decursu li-quebit. Huc spectat illud Christi, cujus Job typum gessit, ad Judæos dicens *Joan. viii, 46* : « Quis ex vobis arguet me de peccato? » magna hæc est Jobi Christi Jobique innocentia, quæ iudicium et exam-en non unius aut alterius, sed omnium operum in manu persecutorum constituit : ut potuerunt quidem adversarii per injurias et contumelias peccatum utrique per calumniam imponere, sed eorum nemo probare; nec Jobum Christumve peccati illius convincere præsumpsit, adeo vera et manifesta erat utriusque puritas et innocentia.

Viri boni timet lucem.

Arguere quid significat?

Septuaginta hunc versum reddunt ita, *καὶ ἐστὶν φωνὴ ἀδελφῶν ἡμετέρων· οὐ γὰρ παρ' ἡμῶν ἴσως ἀνθρώπων, ὡδὴ ἕνεκα ἡμῶν ἡμετέροις καὶ πατρῶσι, sed ut videbatur veraciter verba: non enim a vobis fortitudinem peto, neque corruptio vestra verbis me sedabit; Aquila, *τί ἡμῶν ἡμετέροις λέγει εὐδὴς, quid molesta fuerunt verba recti? S. Augustinus, sed ut video prava veri hominis verba dicitis, id est, meis verbis tanquam pravis, vilibus, pessimis ac molestis detrahitis, cum verissima sint atque recta; proindeque minime acerba videri debeant; verumtamen vestras ego refutationes et increpationes minime formido, neque in vestra oratione acquiescam.**

Vers. 26. 26. AD INCREPANDUM TANTUM ELOQUIA CONCINNATIS, ET IN VENTUM VERBA PROFERTIS. — Eliphazi orationem illam taxat, quam cap. iv et v, suo et duorum sociorum nomine ad Jobum habuit admodum prolixam; quo fuit istiusmodi, ut tantum videretur ad reprehensionem et vituperationem esse composita, cum tamen prius prae se tulisset speciem consolationis. Haec igitur oratio tam eleganter concinnata, tam artificiose ad increpandum composita, cum non habeat scopum quem ferret, quia in Jobo vitium nullum erat, quod jure reprehenderet, ventis ludibrium debuit; id est in cassum et in vanum prolata fuit: hoc enim valet dictum illud proverbiale, «in ventum verba jacere, seu proferre, aut aërem verberare,» neque enim aliter lingua maledica verberat innocentem quam stulti gladiatores feriunt aërem, qui neque sanguinem habet, quem effundat, neque spiritum vitam, quem amittat; imo neque ejusmodi corpus, quod ictum sentiat aut etiam excipiat: ita Sanctius noster. Pulchre autem S. Gregorius lib. VII *Moral.* cap. xxiv: «In ventum, inquit, verba proferre est otiosa dicere: nam saepe dum ab otiosis verbis nequaquam lingua compescitur, ad meritum quoque stulte increpationis effrenatur: quibusdam enim ruinae suae gradibus desidiosa mens in foveae lapsus impellit, nam dum otiosa verba cavere negligimus, ad noxia percurramus, ut prius loqui aliena libeat, et postmodum de aetionibus eorum vitam, de quibus loquatur, lingua mordeat,» etc.; pluribus exinde prosequitur mala ex effrenata lingua provenientia, quae velim considerent omnes, atque ante oculos obijciant, quod sint ejusmodi, ut loquendi studium importunum et effusi oris temeritatem coercere possint. Divine S. Chrysostomus hom. 6 in *Titum: Περὶ τῆς φηγγυθῆς πάλῳ λέγει, superflua loqui damnum ingens, et a quo plurimum incommodorum nascitur; et proinde alio non plus opibus temperare quam verbis oportere: imo, inquit, major hic habenda cura exactior diligentia, ut non passim nos ipsos omnibus exponamus: rarissimi enim sunt, quos non poenitent se in usu et consuetudine cum hominibus aliquid aliquando fuisse locutos, quod magna pecunie vi tacitum et abolitum vellent. «Levis sermo facile volat, et facile violat,» ait*

Quid sit otiosum verbum proferre?

Verba otiosa multo minus acria sunt.

S. Bernardus serm. *De Tripl. cust.* cui consentit illud Poete prudentis:

Et semel emissum volat irrevocabile verbum:

quia scilicet non amplius est in dicentis potestate; hinc David inter miserias, quibus in hac vite humane conditione affligebatur, ait *Psalm.* cxviii, 28 prae tadio stillasse animam suam: ita enim Origenes, qui *εὐδὴν* habuit, noster autem Vulgatus interpres *εὐδὴν* legit, veritatem dormitare: ex Hebraeo quoque Θ. Hieronymus reddit *distillare*; Isidorus Clarus *diffuere*; Vatablus *stillatim perire*. Id vero S. Ambrosius ad *περιεργασίαν*, sive ad *diffluentem* garruli hominis sermonem temeritateque retulit, qui sit fractis et incompositis adium fastigiis non dissimilis, quae summo domini incommodo jacturae distillant.

Eodem spectat illud monitum Sapientis *Prov.* iii, 21: *ὄψις καὶ παρατήρησις, ἢ, ne diffusas, quasi animam confirmandam esse dicat et studiose operiendam, ne stillet: «nam quicumque, ait S. Ambrosius in Psalm. cxviii, est facilis in verbis, vult plenus rimarum hac atque illac effluens, interiora evacuat, et exterioribus passionibus inundatur:»* quapropter alio loco in *Psalm.* xxxviii, idem S. Doctor loquacitatem vocat *incontinentiam virtutisque navfragium, atque incertum prolypsionis et culpa*. Ubi complexus mihi omnia videtur, e quibus statum animi miserum intelligamus, qui vitio et culpa dives praecipuis bonis spoliatur: nam qui linguae temeritate virtutem innocentiamque perdidit, quid usquam est, in quo possit cum solida animi volaptate conquiescere? est enim Salomonis acroama verum, et mysterium plenissimum, cum pronuntiat *Proverb.* xxvii, 13: *Σταθῆναι ἐκδεδεικνῶσι ἀδελφῶν, ἐν ἡμέρῃ γεμερῶν, ἐν τῷ ὄνει δὲ αὐτοῦ, σιλικιλίτεια ἐκίενται ἡμῶν ἐν die hie-mali de dono sua. Quomobrem divina sponsa enim mores sponsi amoresque purissimos dulci cantu prosequitur, acclimationem ejus ait esse *umbrosam*, aut *opacam*, ut S. Ambrosius interpretatur: quod Vulgatus *lectulum floridum* dixit, *Cant.* i, 15. *Opaca* nempse est Christi Domini reclinatio, non patens omnibus, non aperta, non profusione oris impotentis animosae vagae libidine patefacta. Causam adert idem S. Pontifex et doctor Ambrosius: «Non, inquit, in tabernaculo loquacis et garruli, qui multiloquio peccatum admittitur, sed in viri seri, qui sit parens alloqui, nec sermonis intemperans, et verborum sobrietate temulentiam loquacitatis evitans, caput suum Christus reclinat.» Ubi cum doctissimus Pater temulentiam linguae tribuit, ad vetus proverbium videtur alludere, quod Theophrastus apud Plutarchum in *Symp.* belle tonstrinas *ἀνενημῆν*, id est, ebrietatem sine vino nominabat: quod illic desidens, velut mentis, judicioque temulenti, temere omnia effundit, ut ad mensam vino onerati incoeditos sermones imprudentissime et inconsideratissime profundunt, quos sibi da-*

Animi loquacia stultitia perit.

Verba mala loquax parant.

Vir linguosus non prosperabit.

Linguae lubricitas.

Atulatio et detractione, duo linguae vicia taxantur.

Quia est Christi reclinatio.

Loquax est quidem tam linguosa.

vid quoque molestos fuisse conqueritur dicens *Psalm.* lxxvii, 13: «In me psallebant qui bibebant vinum; de quibus *Psalm.* cxxxix, 40, ait: «Caput circums eorum, labor laborum ipsorum operiet eos:» ubi verba omnia profana, lasciva, detractoria ceteraque id genus, quibus istiusmodi homines increduliter delectantur, non immerito laborem laborum appellat: quia licet in praesentiarum os et linguam oblectare videantur, tamen in posterum ingentem doloris fornacem in animo accendunt; ad quem locum pulchre S. Chrysostomus: «Laborem, inquit, vocat improbitatem: res est enim hujusmodi improbitas: affert ei qui illam possidet exitium, et ut obruat efficit. » Ac si ipsa verba, sive maledica, sive adulatoria, sive ridicula, sive turpia, quibus quis magnopere delectatur, magnis eum deinde doloribus mordeant et pungant: quomobrem de garulo *ibid.* vers. 12 Propheta regius mox apte subjungit: «Vir linguosus non dirigitur in terra;» id est loquax, maledicus, mendax, impostor, calumniator, et quavis alius, qui lingua abutitur ad malum, non prosperabitur, vel, ut alius apud S. Chrysostomum ex Hebraeo verbit, *ὄψις ἡφθίμερα, non stabilietur, non firmabitur: a lingua enim (ut Hugo Victorinus lib. III *De anim.* cap. ii, ait) hifilis est, et teneri non potest, sed labitur et fallitur: labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta, tollit amicos, multiplicat inimicos, movet rixas, seminat discordias, uno ictu multos percussit et interficit: blanda est et subdola; lata, et parata ad exhibenda bona, et miscenda mala. Qui custodit linguam suam, custodit animam suam, quoniam mors et vita in potestate linguae est.» Eandem ob rationem Agapetus diaconus *Instit. ad Justin. imper.* linguam nominat *εὐδὴν ἔργων, id est lubricum instrumentum*, propter ejus incredibilem labendi facilitatem: de qua vide plura *Supr.* cap. i, 22 et cap. iv, 2 annotata.*

Ceterum S. Gregorius lib. VII *Moral.* cap. xxiv, hisee Jobi verbis duo potissimum censet linguae vicia taxari, scilicet adulationem et detractionem: et de priori quidem dictum esse, *eloquia concinnata*; siquidem adultores potentiorum facta, tametsi impia, compla solent oratione extollere, quod apte vocat *concinnare*, ut coci et pictores facere consueverunt, qui quibusdam succis pro condimento additis gustum irritant, et palatum demulcent. Detractoribus vero accommodat illud: «Et in ventum verba profertis,» utrumque vitium apta similitudine exponens cum ait: «Duo sunt genera locutionum importuna valde et noxia generi humano: unum, quod curat etiam perversa laudare; aliud, quod studet semper etiam recta corripere: illud deorsum cum fluvio ducitur; hoc vero contra fluentem veritatis obserare et atrem conatur: illud mesu premit; hoc elatio erigit: illud gratiam ex favoribus capiat; hoc iram, ut ex certamine ostendatur, exagitat: illud in promptu subjacet: hoc semper e diverso tu-

met.» Ubi S. Doctor illos qui virtuti oblatrant similes facit eis qui flumine averso navigant; ideoque non raro subsistere coguntur, et magno molimine vix quidquam proficiant; adulatores vero comparat fluxu qui fluminis impetu sequuntur, et secundo hixu brevi tempore absque labore longum iter conficiunt.

27. SUPER PUPILLUM IRRUCITIS, ET SUBVERTERE NUTI-MINI AMICUM VESTRUM. — Hic, ut bene notat Sanctius noster, subaudienda est nota similitudinis, *g. d.* Perinde ac si essem pupillus, natura debilis, et ab auxilio nudus, quique referre neque audeam neque possim, sic in me omnes impotenter irrucitis, in id prorsus intenti, ut amicum vestrum, quem levare potius deberetis, opprimatis. Vel certe pupillum se vocat, quia deslitutus erat humano presidio; sed etiam quia quodammodo in puerili aetate constitutus videbatur, eo quod moram innocentia, quam gererat, senlem elationem in puerilem revocasset. Illud *super pupillum irrucere* proverbium subolet, quo significamus illum opprimi, qui omnium injuriis expositus semetipsum defendere non possit; cui idcirco humane aequae ac divine leges jure meritisimo variis subsidiis subveniendum decreverunt; atque in jure quidem romano, si cui nullus omnino tutor fuit, ei dabatur in urbe a pretore aut a majori parte tribunorum plebis, in provinciis autem a proconsole, ab ejus legato, a presidibus, a prefecto Aegypti, et in municipiis ab omni magistratu, ut imperatoris leges variis in locis edicunt. Et quia nonnunquam abestis nominabantur tutores, ne pupillo interim id fraudi esset, dandum temporarium tutorem, qui tutela fingeretur, ex rescripto D. Pii Ulpianus censuit. Quin etiam praeter ea induci sunt honorarii tutores, honoris videlicet causa, non oneris, ut eruditissimi homines dicunt; qui otiosi observarent gerentes tutelam, ut, quoniam pupilli ipsi in teneritudine annorum et ingenii imbecillitate prospicere sibi non possent, Dei nutu et legum instinctu multi oculos intendere ad eos tuendos atque juvandos: nam praefice Theodorici rex apud Cassiodorum lib. IV, epist. 9: «Adolescentia, inquit, pervia videtur incommodis, cum facile possit surripri;» unde etiam circumscripso adolescentium leaoria lege fuit prohibita. Atque ut magis providentia legum in hoc genere videatur, ne qua mora illius opis et praesidii ferendi obijceretur, eodem in Jure coneditur, ut tutor dari possit etiam tempore feriatu in honorem Dei. Sanctius praeterea, si tutor datus a iudice male rem gerat, teneri iudicem in subsidium, quo pupillorum inopia et solitudini consulatur.

Hoc sane jus ab aeterna Dei lege manavit, cuius idem ille summus omnium rerum Parens in seipso exemplar effinxit, quod mortales imitentur: nam ea est in desitutis et calamitatisibus obnoxio illius benignitas et singularis benevolentia, ut velut glorioso et honorifico titulo excellentis glo-

Jus romanum pupillis subsidia decernit.

Jure civili tutor desitutis datur.

Magna legis in pupilla providentia.

Deus patrem et viduam nam pariter.

rise in divinis litteris *Psalm. LXVII*, 6 appelletur pater orphanorum et iudex viduarum. Quod genus amabilissime et effereunde providentia saepe David carminibus suis concelebrat, cum raptus in incredibilem admirationem ita pium Numen affatur *Psalm. IX*, 35 : « Tibi derelictus est pauper, orphano lu is aris adjutor, » ubi divine S. Chrysostomus ait hoc esse *ἡγερὸν ἔργον, opus egregium* et palmarium benignissimi Dei, et addit : « Quem admodum enim est artificis edificare, et gubernatoris navim dirigere, et solis illuminare : ita etiam tuum est subvenire orphanis, manus præbere pauperibus. » Miratur non sine ratione Philo *De Vict. offer.*, quod cum Deus sit inexplicabilis glorie et majestatis, tamque potens, ut totius universi imperium pro animi sui voluntate moderetur, curam tamen pupillorum atque viduarum suscipiat : causam putat *ἵνα ἴδωσιν ἄνθρωποι, naturam illius propitiam, et copia miserationum affluentem*. Recte ille quidem, nam tanta est illius nature bonitas, ut non modo pupillis, verum etiam corvorum pullis cura et ope aliena destitutus benignissime provideat; quod docti rerum aestimatores physici, et maxime rex David, omni profanitate major et sapientum corypheus, summa religione prædicat *Psalm. CXLVI*, 7 : « Qui dat eseam pullis corvorum invocantibus eum. » Illi autem per se imbecilles divino presidio tuti miris modis et calamitate eripiuntur, ut quos Deus in sinu prope diuam suo aut super humeros plusquam atlanteos bøjulat, quod eleganter plus Vatas loco superius laudato expressit : « Tibi derelictus est pauper : » quippe in Hebræo est, *super te relinquet pauper*, videlicet rerum suarum curam et ingenium molestiarum pondus super tuas cervicis reponet, in humeros tuos injiciet, ut tuo ductu et fortissima providentia gerantur omnia : ita profecto fecit Job, qui in extremis suis calamitatibus ab omnibus non solum derelictus, sed ab amicis insuper et propinquis, qui nature sanguinisque lege subsidio esse debebant, calumniis et improperiis oneratus, ab hac pia in Deum fiducia ne latum quidem unguem se dimoveri unquam passus est; et omnes calumnias conscientie puritate fretus constantissime contempsit, et gloriosissime superavit.

Et subvertere nitimini amicis vestrum. — In originali est, *suffoditis mendacia contra ancium vestrum*; id quod proprium est susurronum, qui aliena fame detrahunt, et splendori nominis tenebras offundunt, idque ex insidiis et quasi structis cuniculis agunt. Huc spectat illud Sapientis *Prov. XVI*, 27 : « Vir iniquus fodit malum, et in labris illius ignis ardescit, » ubi ad vivum depingit cuniculos, quibus aliena fama non secus atque supposito et accenso pulvere urbis alicujus moenia funditus everuntur. « Lingua quippe *Jac. cap. III*, 6, ignis est, universas iniquitates : et inflammata rotam natalivitis inflammata a gehenna, » ut frater Domini testatur.

28. VERUNTAMEN QUOD COEPISTIS EXPLETE : PRÆBETE AUREM, ET VIDETE AN MENTIAR. — Quocumque tandem, inquit, animo ista protuleritis que mihi objecistis, non subterfugio rationibus vobiscum agere, neque duram et censorium examen vestrum detrecto : quare incepta ad finem usque perducite; ita tamen, ut mihi, quod disceptationis lex et consuetudo præscribit, non negetur respondendi facultas : quamobrem aures diligenter advertite, et videte, an in verbis meis aliquid resonet affine mendacio. In fonte est, *velitis, et Job ad respicite in me*, id est, nolite a vestra disputatione cessare; quod semel voluistis et aggressi estis prosequimini; quod autem dicit, *respicite in me*, vel in faciem meam, hoc Pineda refert ad constantiam quamdam et firmitatem animi, et vultus minime dejecti aut aliquid reverentis, quod sibi posset objici. Vulgatus hoc retulit ad attentionem quamdam, in cuius signum solemus oculos in dicentem figere, cum attente dielis ejus auscultamus; quapropter reddidit, *præbete aurem, et videte*; S. Augustinus, *nunc autem aspicientes vacante mihi*. Septuaginta vero quasi commutatis oculis vice versa legerunt, *ἵνα ἴδωσιν ἄνθρωποι, ἵνα ἴδωσιν ἄνθρωποι, nunc autem inspiciens in facies vestras non mentiar*, q. d. Explicata fronte, et ore libero, facies vestras minime reverteris, proferam veritatem, quæ non confunditur, nec latebras querit, sed luce publica gaudet.

Significanter autem Hebræus et Septuaginta facies sive vultus mentionem faciunt, in quo os, veluti in totius corporis scena, pars est una omnium maxime conspicua, et in hominibus veneranda; que nuda est animi et areana voluntatis, ut regine dominantis interpres. « Quid est os hominis, inquit S. Ambrosius in *Hexam.*, nisi quoddam sermonis adytum, fons disputationis, aula verborum, promptuarium voluntatis? » vocat *adytum* bene et egregie, nam revera os augustum est delubrum, in quo lingua ut illustre Numinis donarium consecrata est; donarium longe præciosius et cubito Aegyptiorum, et mystica vasso Græcorum, et palladio Romanorum. Os, inquam, adytum sacrosanctum, unde velut e regali throno *Apoc. IV*, 3, procedunt fulgura, et voces, et tonitrua et lampades ignis ardentis, vel ad terrendos impios resonanti murmure commonitos ad sanctissimum Numen venerandum, vel ad pios inflammandos inexplicabilium honorum cupiditate, quod pollicetur Deus. Os divina cordis apotheca, unde egregie merces ad beandum hominum genus funduntur. Os mirandum pronosticium, exedraque erudita, que ebullit sapientias et encyclopediam salutarem : tale nimirum erat sanctissimi Jobi os; quare illud minime obturare aut abscondere debebat, sed palam proferebat eloquia sapientie, quibus resistere non poterant omnes adversarii ejus.

29. RESPONDETE, OBSCRO, ABSQUE CONTENTIONE, ET LOQUENTES ID QUOD JUSTUM EST JUDICATE. — Quod si

Ver. 18
Job non
refragit
tantum
obversat
torum.

Non contenden- dum ut vincamus, sed ut veritatem inveniamus.

Quomodo veni- tiandi sit.

Os Jobi sacrosanctum adytum veritatis et promptuarium sapientie.

Dere facti non quam aliter dunt.

Quomodo agendum quando questio est de opere, est de opere, quod bene faciendum.

ago, inquit, aliquid interdum obicitam aut interrogem, respondebo obscro sed alio, et amice, non tam contradicendi studio quam veritatis cognoscende desiderio; ita ut omnis absit a nostra disputatione tumultuosa contentio : illi enim cum contentione disputant, qui non veritatem indagare, sed evincere potius, ut sua concedatur sententia, volunt, ut nonnihil ex eo glorie consequantur. Hujusmodi mens si semel imbibatur, in magnos et periculosos impellet errores. Quod optime perspectum habens S. Abbas Isaias *Orat. 8*, contentionem omnium malorum *seminarium* appellat : ait enim : « Noli esse contentiosus, ne in te habitet improbitas. » Ut ergo eam a lingua eliminemus, considerandum est, ita omnia cum proximis esse tractanda, ut sine pugna verborum finis optatus eveniat; et si quidem finis hic veritatis fuerit, quam dekursu disputationis inquirimus, vel illa necessaria est ad sciendum, vel ad bene agendum, vel ad aliquid malum propulsandum; vel e contrario penitus necessaria non est, quam sola otiositas aut curiositas alit, libido loquendi vestigat. Si veritas necessaria est, tunc ex honesto fine eam inveniendi licet rationum incrementis et aliorum auctoritatibus cum modesta disputare, non autem clamore et incomposito sermone, et verbis arrogantibus aut contumelias contendere : id namque prohibet Paulus *I Thimoth. II*, 14 : « Noli contendere verbis : ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium; » quo loco S. Anselmus, « non ait, inquit, Apostolus, *noli rationibus contendere*, id est ad investigandam veritatem disputare; sed *noli contendere verbis*, ubi procax garrulitas est; » rursusque idem Paulus hujusmodi contentiosos imperfectos appellat *I Cor. III*, 3 : « Cum sit, inquit, inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? » Si autem veritas nullius est momenti, ut si frater dicat aliquid mane dictum factumve esse, cum non nisi prope meridiem factum fuerit, et nihil omnino interest quo diei hora confingerit; tunc nec rationibus nec verbis agendum est, sed omnino tacendum, ne disputatio nulla necessitate suscepta in contentionem transeat, et aliquam turbationem aut inquietudinem gignat; quod profecto monuit *Ecclesiasticus* sasticus cum dixit *cap. XI*, 9 : « De ea re, que te molestat, ne certaris; » pro re scilicet, que tua non interest, ne verbis cum alio contendas, sed spiritum cohibe, et ab inanium sermonum contentione cave, ne pro eo quod nullius momenti est pacem cum tuo fratre amittas.

Si vero aliquid operis agendum, nullus prohibet, ut in spiritu lenitatis rationes afferantur, que illud sic aut aliter faciendum suadeant; at cum res jam ad contentionem procedit silendum est, et aliis mediis incommodo, si emergat, occurrentibus; verba autem et clamores omnino amputandi, ita Abraham discessione a cognato suo Lot simultates et rixas vitavit : quare dixit illi, *Gen XIII*, 8 : « Ne quæso sit jurgium inter me et

te, et inter pastores meos et pastores tuos : fratres enim sumus; » in quem locum egregie S. Chrysostomus hom. 33 in *Genes.* : « Quomodo, inquit, rationi consentaneum est, quod homines, qui fratres sunt, qui eandem naturam sortiti, qui ejusdem sunt familie, qui eodem loco habitaturi sunt, quos mansuetudinis, lenitatis et omnis philosophiae doctores esse oportebat, inter se contentant, et digladiantur? » Huc etiam pertinet illud Pauli *Philip II*, 3 : « Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam; » etsi enim operandum est et laborandum, nunquam tamen quidquam ob studium contentiosis, sicut nec ob vanitatem, faciendum. Tandem, si commoditas aliqua aut lucrum intercedat, potius aliquid detrimenti sustinendum est, quam ad contentionem veniamus : nam et Paulus vitio veritatis Corinthiis, quod in judicio contenderint *I Cor. VI*, 7 : « Jam, inquit, omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos : quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? » Dominus quoque conducibilis censet lucrum temporale perdere, quam cum aliquo iudicio contendere, ait enim *Malth. V*, 40 : « Et qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium, » q. d. Melius est partem substantie surripere gesticanti quidquid habes relinquere, quam ad rixas et contentiones venire. Juvabit autem ad contentiones evitandas considerare mala que ex his oriuntur; que S. Laurentius Justinianus *De Discip. et perfect. monast. convers. cap. XII*, more suo ita pulchre describit : « Contentio est igitur diaboli sagitta ad perdendas animas. O quanta jurgia, quanta odia ex contentiosis oriuntur sermonibus! o quoties veritas occultatur, et falsum pro vero defenditur timore confusionis! Pessimum namque malum est contentiosis vacare, per quam accituarum compago dissolvitur, et aionorum dulces vinculum dissipatur. Qui contentiosus existit, antiqui hostis in se immisionis admittit, diaboli ministerium operatur, dirumpit pacem, rixas concitat, parit odium, furorem nutrit, denigrat honestatem, sapientiam perdit, rationem confundit, oculum mentis obnubilat, gratie lumen repellit, fraternali dilectionem frangit, et ipsam coelestem in se occidit charitatem. » Sic ille.

Similia quoque tradunt alii Patres, qui ad contentionem omnem evitandum cum hæreticis haud temere disputandum docuerunt; quæ, ut S. Augustinus in *Psalm. XVII*, ait, linguosis pessimi : » hinc, teste Sozomeno lib. VII, cap. XII, Sisinnii consilium illud prudens habitum fuit, et probatum Nectario Constantinopolitano episcopo, cum auctor esset, *ἀπορρηγνὴ τὰς πρὸς τοὺς διαιεῖταις, ut catholicæ disputatores cum sectariis fugerent*; quod essent molestiarum contentionum fomites, et hæreticorum ingenia, que pugnandi libidine priurunt, eo ipso acuerent magis, et ad clamores et tumultum impellerentur, quem

Potius damnandum tempore le sustinendum quam contentiosus accedam.

Mala contentiosis quædam.

Non contredicendum etiam cum hæreticis.

Hæretici sunt contentiosus.

earum in disputando more bene expressit Iustinus Martyr, *Dialog. cum Triplic.* : « Dant operam, inquit, non ut ea que dicuntur intelligant, sed ut se ipsos exactionem, si quid tandem in medium adferre possint. » Quocirca S. Gregorius Nazianzenus epist. 62 (alias 56) ad Eustach. seipsum temeritatis incensat, quod sophistam redarguens ejus in se convicia consensisset : « Quale illud est, inquit, quod ignoravi ? quam stultum et ineptum ! Virum sophistam castigare insulsi. O singularem auidiam ! ac ne vulgari quidem proverbio eruditus sum, ut cum calvus essem, cum ariele adversa fronte ne congregeder, nec crabrone malecesserem et irritarem, hoc est linguam ad maledicendum parorebam. » Hanc sine dubio ob causam S. Dionysius Areopagita, ut ipsemet epist. 7 ad Polyc. de se testatur nunquam in animum suum inducere potuit, ut adversus gentiles aut hereticos calumniam stringeret, aut verbis inveheretur : « rarus viris probis esse satis, si ipsam se veritatem et agnoscere et proferre possint prout revera se habet : ubi enim quidquid est ex lege veritatis demonstratum fuerit, clareque constiterit quidquid aliter se habet, ac veritatem simulat, arguetur etiam aliud esse ab eo quod vere est, etc. Ex quibus clare patet omnem semper a disputatione contentione abesse debere, et id quod verum et justum est perspicue proponendum, et firmis rationibus stabilendum esse : « nam si vera ratio, ut ait S. Dionysius, rite fuerit stabilita, ceteris omnibus irrefragabilis persistat, quidquid cum ea non eodem modo per omnia se habet, id ipsum per se insuperabili ejus quod verum est stabilitate deiecit : » ita S. Dionysius Jobum imitatus, qui Eliphazum et socios jubet « respondere sine contentione, et loquentes id quod justum est judicare, » haud obscure insinuans cum contentione justum iudicium consistere nullo modo posse. Quamobrem Apostolus, Rom. II, 8, quoque contentione cum iniquitate conjungit perstringens garrulos Judaeos, veritatis impugnatores, « qui sunt ex contentione, qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati. » Non ab simili quoque ab hoc Jobi sensu David terre iudices admonet *Psalim. LVII, 2* : « Si vere utique justitiam loquimini, recta iudiciale filii hominum, » g. d. Si ex animo, e mentis sententia, et non fucate ac hypoecrite, atque externa dumtaxat specie justitiam loquimini, id in iudiciis faciendis operibus et factis ipsis ostendite : non enim est in verbis ipsis justitia, sed in virtute ; ad quem *Psalim. locum* ita pulchre Origenes in *Cat. Patr.*, quam a Graeco transluli : « Videamus, inquit, quid sit vera justitiam loqui, et quomodo quoque ratione id fieri possit ; atque uno quidem modo potest quis loqui justitiam, quando sanas circa iustitiam doctrinas habens, de iisdem disserit ; altero autem modo justitiam quis loquitur, quando ex insita in animo ipsius justitia cuncta dicit ; verum si quis utraque conjunxerit, repe-

Quomodo aut iniquitate disputat. Iobus.

Contentio non consistit cum vera iudicio.

Quid sit vere justitiam loqui.

riet cum qui vere justitiam loquitur : qui enim aforis parent hominibus justis, intus autem hypocritis et iniquitate plenis sunt, etsi loquantur justitiam ; non tamen vere illam loquantur : nam vere loqui justitiam sequitur ex recto iudicio, ita ut nihil sit obliquum in iudiciis et cogitationibus ejus qui vere justitiam loquitur. » Hoc utique sensu Job quoque Eliphazum una cum sociis monet, ut a contentione abstinentes vere justitiam loquantur, et rectum iudicium ferant. In Hebraeo autem hic versus ad verbum ita sonat, *revertimini obsecro, ne sit iniquitas ; et revertimini adhuc, justitia mea in eo, id est, redite in viam, et sanis iudicate de mea calamitate ac de verbis meis ; alii vertunt convertimini, alii avertimini, videlicet ab hoc iniquo vestro iudicio, g. d. Novam disputationem sine contentione resumamus : nam in ea patebit mea justitia. Septuaginta legunt, *κατακατα δὲ, καὶ πάλιν ἀποκρίθη καὶ πάλιν τὸ δὲ καὶ ἀποκρίθη, sedete jam, nec sit iniquitas ; ac rursum cum justo convenite* : Par est, inquit, ut animis in unam veritatem sincere ac candide intentis habeatur ratio justitiae, quae reddit cuilibet quod suum est : veritati nimirum debetur assensus, falsitati dissensus, atque in hunc modum sedatis et compositis animis, contentione seclusa, verbis ad numerum prolatis, aure linguaque reciproca, modeste, uti decet, disputatio pro rei gravitate procedat.*

30. ET NON INVENIETIS IN LINGUA MEA INIQUITATEM, VERBA NEQUE IN FACIUS MEIS STULTITIA PERORAVIT. — Job in verbis perfortia. Jobi in verbis perfortia. *Formis interrogandi galionem sonant.* NEC IN FACIUS MEIS STULTITIA PERORAVIT. — Job optime sibi conscius, candide promittit ac profertur, se in hac cum amicis disertatione linguam ab omni iniquitate, hoc est mendacio, dolo malo, cavillatione, amphibologia ceterisque similibus, quae disputationem vitare solent, vitis omnino puram et immaculatam servaturum : quin et fauces, quae voci formandae servantur, ab omni incondilo et inordinato clamore, qui stolidi aut impotentis animi signum esse solet, cohibiturum, quo tanto clarius veritas efflucescat. Hebraeus haec per interrogationem exprimit his verbis, *numquid est in lingua mea iniquitas ? An palatum meum non intelligit pravitates ?* vel, ut alii vertunt, *calamitates*, vox enim hebraea utrumque significat ; palatum autem non corporis, sed animae significat, quamobrem utiliter verbo intelligendi. Porro formula interrogandi fortiter hoc loco sonat negationem, subaudiendo scilicet *minime gentium*, vel quid simile, quod vehementer negat, g. d. Erratis graviter, si talem de me habetis opinionem, ut putetis me vel iniqua loqui, vel non intelligere quid pravum aut vitiosum sit.

Septuaginta legunt, *οὐ γὰρ ἔστιν ἐν γλώσσῃ μου ἀδικία ἢ ἐν ἰσχυρῇ μου οὐκ ἐστὶν ἁγιάν ἀδικία* ; non est enim in lingua mea iniquitas : aut fauces meae nonne intellectum meditantur ? ubi jure merito Job cap. I, 22 et cap. II, 10, et quidem absque jactantia, omnem a se lingue lapsam et errorem removet, cum ipsiusmet Dei testimonio « non peccaverit labiis suis ; » quod perfecti omnino viri iudicium et in-

fallibile argumentum assignat Jacobus Epist. III, 2 dicens : « Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir, » etc., ubi fose ac pulchre Apostolus ille bona et mala lingue prosequitur, ac virtutis summam in ejus recta moderatione sitam esse ostendit. Vide quae hac de re supra cap. I,

22, et cap. II, 10, annotavimus. Hic tantum observa *facibus* usitata Scripturae phrasi attribuit id quod mentis et intelligentiae proprium est, scilicet *meditari aut intelligere* ; ut nimirum rationis ac sermonis cognatio ostendatur ; atque hic ut bonus sit meditatione opus esse significetur.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Job hominis vitam cum militia comparat, et suos dolores exaggerat : Deum deinde juxta Eliphazi consilium deprecatur, ut, quoniam vita brevis est, non permittat ipsum exiguu illo, quod ad mortem reliquum est, tempore ita continenter doloribus urgeri, ut nullus ei respirandi locus aut facultas relinquatur ; sed quamprimum aut removeat, aut remittat manum eoque gravem, ne, quod orat et sperat, beneficium mors antevertat.

1. Militia est vita hominis super terram : et sicut dies mercenarii, dies ejus. 2. Sicut servus desiderat umbram, et sicut mercenarius praestolatur finem operis sui : 3. Sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi. 4. Si dormirem, dicam : Quando consurgam ? et rursum expectabo vespem, et replebor doloribus usque ad tenebras. 5. Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris, cutis mea aruit, et contracta est. 6. Dies mei velocius transierunt quam a texente tela succiditur, et consumpti sunt absque ulla spe. 7. Memento quia ventus est vita mea, et non revertetur oculus meus ut videat bona. 8. Nec aspiciet me visus hominis : oculi non in me, et non subsistam. 9. Sicut consumitur nubes, et pertransit : sic qui descenderit ad inferos, non ascendet. 10. Nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscat eum amplius locus ejus. 11. Quapropter et ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei : confabulabor cum amaritudine animae meae. 12. Numquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere ? 13. Si dixero : Consolabitur me lectulus meus, et releabor loquens mecum in strato meo : 14. Terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties. 15. Quamobrem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea. 16. Desperavi, nequaquam ultra jam vivam : parce mihi, nihil enim sunt dies mei. 17. Quid est homo, quid magnificus meus ? aut quid apponis erga eum cor tuum ? 18. Visitas cum diluendo, et subito probas illum : 19. Usquequo non pareis mihi, nec dimittis me ut glutiam salivam meam ? 20. Peccavi, quid faciam tibi, o castos hominum ? quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihi metipsum gravis ? 21. Cur non tollis peccatum meum, et quare non auferis iniquitatem meam ? ecce, nunc in pulvere dormiam : et si mane me quaesieris, non subsistam.

1. MILITIA EST VITA HOMINIS SUPER TERRAM : ET SICUT DIES MERCENARIJ DIES EJUS. — Praeclare, modo quidem iudicio, magnus athleta Jobus, totus et ipse sub armis sudans, divinitus illuminatus asseruit, nostram vitam omnem super terram nihil esse aliud nisi castra, bellum, militiam, vel, ut in Graeco est, *παρασκευα, tentationem*, seu locum tentationis, aut exercitium piraticum, vel locum piratis infestum : itaque nascimur ad laborem, ad luctum, ad tentationem, ad militiam, ut divine tubae canunt ; vix lucem vidimus, cum vidimus hostem, et undique frementium copia-

rum hastas in cervicem intentas igneaeque stygii latronis tela vibrantia, quamobrem excel-
lenter Graeciae olim sapientes apud Stobaeum *Serm. 119, γρηθναυ, hoc est natalem uniuscujusque diem, appellaverunt ὡς ἀρχὴν ἀδικων, tantquam principium certaminum*, ut sagaciter Themistius animadvertit. « Quid est mundus, inquit S. Ambrosius in *Gen. ad Horont.*, nisi quidam agone plenus certaminum ? » Vult mundum circem esse agonalem, palestnam, pulverem olympicum, arenam cruore purpurascentem, ubi certant, ut alio in loco dicit idem S. Pater in *Psalim. XXXVI, πᾶσι;*

Geneth-
lon ca-
do dica-
tar.

Munda-
hic est
agon ple-
nis cer-
taminum.